

**Voorjaarstradities
in Drenthe**

Voorjaarstradities in Drenthe

As Paosen en Pinkstern op ien dag valt

Henk Nijkeuter
Rik Klaucke
Abel Darwinkel

Colofon

Uitgave

Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum, Assen

Vormgeving

AlbertsKleve – Bureau voor grafisch ontwerp BNO, Assen

Tekstredactie

Marita Weener

Beeldredactie

Rik Klaucke

Grafische verzorging

Drukkerij Van Gorcum, Meppel

Omslag: Schilderij *Palmpasen in Elp* (1942 van Reinhart Dozy, collectie Drents Museum (foto JAV Studio's).

Het getoonde inpakpapier is afkomstig uit drie uitgaven van The Pepin Press: *Christmas: Gift & Creative Paper Book*, nummers 20, 21 en 80.

© 2023, Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum BV, Postbus 43, 9400 AA Assen.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

Ofschoon iedere poging is ondernomen volgens de auteurswet rechthebbenden van het in dit boek opgenomen illustratiemateriaal te traceren, is dit in enkele gevallen niet mogelijk gebleken. In het onderhavige geval verzoekt de uitgever rechthebbenden contact met hem op te nemen.

NUR 680, 693

ISBN 9789023258797

1e druk 2023

Inhoud

Inleiding	08
Sint-Pieter, het begin van de lente	10
Kievitseieren zoeken	12
Maart, april, mei	14
De grote schoonmaak	16
Voorchristelijke tijd	18
Lammetjesdagen of kroamschudden	20
Dansende koeien	20
Floralia	21
Palmpasen	22
Palmarum	25
Palmzondag - R. Reijntjes	29
Haantien op een stokkien - W.J. van den Berg	32
Rommelpot	34
Maldrentendag	36
Goede vrijdag - M. Kool	37
Carnaval	38
Wytten donredach	40
Het christelijk paasfeest	42
Paessche-achten dach	43
Sonnedaghes to palmen	43
Paschdag	44
Datum Pasen	48
Tafereelen uit het Drentsch dorpsleven - C. van Schaick	50
De etstoel met archiefstukken	62
Om paschen - J. Poortman	64
De paashaas	76
Pasen en haas in het Drents	81
Het paasei	82
Kunst op schaal	85
Fabergé-eieren	86
Eieren op de Brink in Assen	88
Ei	90
Passiespelen en passiemuziek	91
Neutieschieten	94
Paoskepronk - P. van der Velde	96
Paasvuur	98

Abuisen	106
Paosvuur - A. Doornbos	107
Fragment uit Een kleine wereld - M. Kool	109
Het Paosvuur - H. Tuin	110
Het Paasvuur op de Hellehoogte - J. Poortman	112
Paosen - J. Alberts-Hofman	115
“Waar een klein dorp groot in kan zijn” - J. Venema	116
Pesach	118
Koningsdag	120
Jolie coeur, de oudste Drentse 1 aprilgrap	123
Meitied	124
Herinnering - H. Koops	125
Meitied - H. Koops	126
Veurjoar - A. Mensen	126
Maitied - P. van der Velde	127
Zwalvies in de meitied - R. Reijntjes	127
Hupholt	128
Egbert Hovenkamp II over Mei	130
Mei van Gorter	131
4 en 5 mei	132
De ballade van de zeven - B. van Eysselsteijn	135
Westerbörk - G. Nijenhuis	138
Dodenherdenking - S. Sanders	139
Hemelvaart	140
Wasschup	142
Moederdag	144
Moederdag - P. van der Velde	146
Old mei	148
De Ijsheiligen	149
Meivuren	150
Resolutie verbod op meivuren	152
As Paosen en Pinkstern op ien dag valt	154
Voorjaarsbloemen	155
Pinksterbroed	156
Pinksteren - B. Kuik-Veendorp	160
Schaapscheerdersfeest Exloo	162
Noordelijk Pinksterkamp	163
Gebruikte afkortingen	164
Gebruikte literatuur en bronnen	164
Bronvermelding gebruikte afbeeldingen	166
Over de samenstellers	168

Inleiding

Een bekende weerspreuk luidt: Als het op Sint-Pieter (22 februari) vriest, dan vriest het nog veertien dagen. Dat betekent dat Sint-Pieter het einde van de winter kan betekenen, maar het kan ook weer beginnen te vriezen. Hoe dan ook, wij laten in dit boek met Sint-Pieter het voorjaar of de lente beginnen.

We besluiten het boek met de voorjaarsfeesten rond Pinksteren. Een van de feesten was de viering van de Pinksterbroed. De bloemen hierbij symboliseren een nieuw begin: de aanvang van de zomer.

Bepalend voor het lentegevoel is de temperatuur. Na de korte dagen, donkere avonden, schemerige namiddagen en koude nachten kijken velen vroeg in het nieuwe kalenderjaar alweer uit naar de lente en de eerste zonnestralen. De zachte winters van de laatste jaren hebben hun uitwerking op het groeiseizoen. De bloei van bomen en planten in het voorjaar is sinds 1988 aanmerkelijk vervroegd. De hoeveelheid warmte vanaf 1 februari is maatgevend voor het moment van het tot bloei komen en de ontplooiing van bladeren. De winters kunnen tegenwoordig zó zacht zijn, dat de ontwikkelingen in de natuur al in januari beginnen. Daaruit is ook het nieuwe gebruik ontstaan om vanaf februari al van voorjaar te gaan spreken.

Meteorologen beschouwen de periode van 1 maart tot en met 31 mei als het begin van de lente; astronomen hanteren 20 of 21 maart als de start (dag en nacht duren in de tijd even lang). In de dagen die hierop volgen wint het licht het van de duisternis; na 21 juni is dat weer voorbij.

Het woord *lente* is afgeleid van *lang* en heeft betrekking op het lengen van de dagen (lengte). Het is verwant aan het Duitse *Lenz* en het Engelse *lent*, de veertig dagen durende vastentijd voor Pasen.

Dikwijls wordt de lente geassocieerd met vruchtbaarheid en voedselproductie. In Europa worden in de lente de eenjarige voedselgewassen gezaaid. Door de effec-

ten van de lente op de natuur wordt de lente vanouds gevierd met vruchtbaarheidssymbolen. Restanten hiervan zijn te zien in symbolen als de meiboom, de paashaas en zijn eieren, en de stok met het haantje bovenin tijdens Palmpasen.

In de klassieke oudheid duidde men dit aan met de uitdrukking: 'Persephone is terug'. Persephone, dochter van oppergod Zeus en Demeter – godin van de landbouw en gewassen – werd toen ze aan het bloemen plukken was door Hades ontvoerd naar de onderwereld. Demeter treurde om het verlies van haar dochter en liet het land verdorren. Zeus bedacht een compromis: Persephone mocht de helft van het jaar bij haar moeder wonen. Die liet uit blijdschap voor de terugkeer van haar dochter alles weer groeien en bloeien.

En dan is er uiteraard de overbekende regel *Een nieuwe lente en een nieuw geluid*. Dit zijn inmiddels gevleugelde woorden waarmee een nieuw begin wordt aangekondigd. Lang niet iedereen weet meer dat dit eigenlijk de beginregels zijn van het lange gedicht *Mei* van Herman Gorter uit 1889. De eerste versregel – van de 4381 – is misschien wel de allerberoemdste regel uit de Nederlandse literatuur. Het gedicht vertelt over het onbevangen en stralende meisje Mei dat hopeloos verliefd wordt op de blinde Balder. Deze jonge god brengt haar met zijn gezang in vervoering maar laat haar vervolgens ontroostbaar achter, waarna ze nog een tijd een halfleven doorbrengt met de dichter, die haar als eerste uit de zee zag komen. De geboorte van zuster Juni nadert en daarmee is ook het einde van het leven van Mei een feit en ze wordt door de dichter in de golven onder het zand begraven.

Maar zoals gezegd gaat het bij de gebruiken rondom de lente om de hernieuwde vruchtbaarheid en verjonging in de natuur. De vogels fluiten weer, de koeien dansen in de wei, en in de tuinen zien we de witte sneeuwklonnes, het geel en paars van de krokussen, het geel van de narcissen, het lila van de pinksterbloemen, kortom: het is lente. Alles staat op het punt uit te botten en open te

barsten. Dat uit zich uiteraard in tal van volksgebruiken; met name toen men een paar eeuwen geleden nog veel dichter bij en met de cyclus van de natuur leefde.

In de literatuur over voorjaarsgebruiken komen een aantal opvallende elementen terug, zoals het gebruik van (jong)groene takken in huis, eieren en de lentegodin Ostara. Maar ook ommegangen, processies, paasvuren en as spelen een rol. Onze voorouders kenden veel tradities als het ging om het toejuichen en verwelkomen van de lente.

Er zijn in het voorjaar ook heidense gebruiken die terugkomen in kerkelijke vorm. Denk bijvoorbeeld aan de palmpasestok, met vaak een broodhaantje bovenin, die door kinderen versierd wordt en waarmee door de straat wordt gelopen. Deze processies zijn terug te voeren op de ommegangen die in de lente plaatsvonden in de voorchristelijke tijd. Ook de carnalsoptochten doen hier sterk aan denken, maar de vorm is nu uiteraard anders.

Het voorjaar staat ook voor de grote voorjaars schoonmaak. De winter wordt verdreven, oude rommel wordt opgeruimd, het huis wordt grondig schoongemaakt en daardoor kan de lente in huis en hoofd worden binnengehaald. Want een opgeruimd en schoon huis geeft ook rust en ruimte in het brein.

Dit boek is een combinatie van (historisch) onderzoek naar Drentse voorjaars tradities en Drentse literatuur over het voorjaar. Niet alleen duiken we historische bronnen op; ook de nieuwe lentetradities komen aan bod. Net als in onze voorgaande boeken – over Sinterklaas en midwintergebruiken – hebben we aandacht voor de Drentse taal door streektaalwoorden die betrekking hebben op het voorjaar of de lente nader te verklaren.

Sint Pieter, het begin van de lente

Het Sint-Pieterfeest is eigenlijk een oud lente-voorfeest. De winter wordt afgesloten en de tijd van schaarste is voorbij. Toen de Kerk heidense feesten verving door christelijke feesten, veranderde dit voorjaarsfeest in het feest van Sint-Petrus.

Het feest van de Cathedra Petri, ook wel Petrus' Stoel genoemd, wordt jaarlijks gevierd op 22 februari. Het werd al vanaf de eerste eeuwen van de christelijke jaartelling gevierd, maar dan op 18 januari. Deze dag herinnerde aan de eerste keer dat Sint-Petrus voorging als leider van de christengemeente van Rome. Vanaf de 4e eeuw is er ook sprake van een tweede Romeins feest van Cathedra Petri op 22 februari. Van de twee feesten werd die van 22 februari uiteindelijk de voornaamste. Het feest op 18 januari werd na de liturgische hervormingen van de vorige eeuw afgeschaft.

Tijdens Sint-Pieter werd er ook een balspel gespeeld, maar de oorsprong van dit gebruik is niet exact te achterhalen. Sommige bronnen vermelden dat het feest herinnert aan de viering van Sint-Petrus in Banden op 1 augustus. Dit rooms-katholieke feest was ingesteld door de Romeinse paus Alexander I (105-115) ter verering van de boeien waarmee de apostel Petrus twee maal gebonden zou zijn geweest. Vandaar de ballen in het spel. Maar het is onduidelijk waarom het gebruik verplaatst is van 1 augustus naar 22 februari.

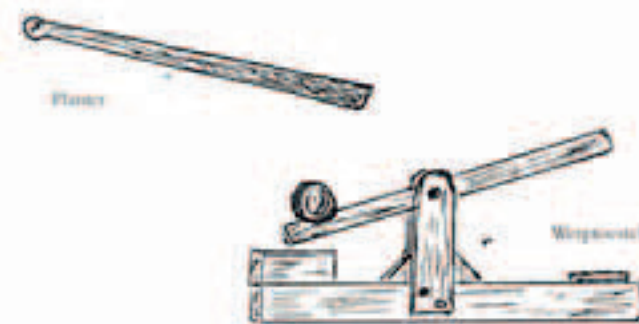
Ook zou er een verband zijn tussen het gebruik en het feit dat de Sint-Pietersproosdij uit Utrecht in onze omgeving diverse onroerende goederen zou hebben gehad. Kanunniken van de Sint-Pieterskerk uit Utrecht kwamen naar Drenthe om belastingen in natura te innen. Waarschijnlijk reisden zij van Gees via Oosterhesselen naar de bisschoppelijke boerderij in Aalden. Hierbij reisden ze door een voorde (een ondiepe, doorwaadbare plaats) in het Drostendiep. Deze voorde heette het Pietersgat. Maar met het balslaan dat vroeger in verscheidene plaatsen voorkwam, heeft het niets te maken.

In Gees kwam men met het Sint-Pieterfeest op 22 februari bijeen om getuige te zijn van het balslaan: 'met Sunte Peter den bal uitslaan'. Ongehuwde jongelieden van de boerschap trokken in optocht naar de woningen van hen die sinds Sint-Petrus van het vorige jaar waren getrouwd. Zij zongen daarbij:

Daar komen wij jongens (knechtjes) en meisjes aan
Al om Sint Pieters bal te slaan.
Waart gij in de gilde gebleven,
Dan hoeft gij Sint Pieter de bal niet te geven.
Maar nu gij zijt uit de gilde gegaan,
Nu moet gij Sint Pieter de bal uitslaan.
Slaan, slaan, slaan.
Mijn liedje is gedaan.

Er zijn verschillende versies van het lied bekend. In twee andere versies ontbreken bijvoorbeeld de beide laatste regels.

De jonge bruidegom was verplicht om enkele kaatsballen met een stok, ook wel *plenter* genoemd, weg te slaan vanaf een plankje. Dat gebeurde bij voorkeur in de omgeving van water. Het grijpen naar de bal door de omstanders leverde vaak een nat pak op. De gebruikte stok werd aangeboden aan een ongehuwd paartje dat huwelijksplannen had om te gebruiken op de volgende Sint-Petrusdag. Iemand die een van de ballen oppakte,

Bij de lagere school OBS De Woert in Oosterhesselen is het Sint-Pieterbalslaan nog steeds een traditie.

gaf daarmee aan dat hij in het eerstkomende jaar in het huwelijk zou treden. Weigerde een vrijgezel om de bal uit te slaan, dan werd hij *Harm Doest* of *Doestcobbe* genoemd, een naam die hij vaak tot zijn dood behield.

De *gilde* uit het liedje is de benaming geweest voor de corporatie van de jongelingschap. Het huwelijk was een uittreden uit de gilde en daarvoor was men een schadevergoeding verschuldigd. In Gees eisten de in de gilde geblevenen dus het uitslaan van de Sint-Pietersbal. De bekende Drentse dialectoloog Jan Naarding (1903-1963) vermoedde dat aanvankelijk het bal uitslaan een verplichting was voor alle jonggehuwden. Het is vermoedelijk een heidens relict, later verbonden aan de Sint-Pietersdag, en toen beschouwd als een schadevergoeding: feest met traktatie voor de verlaten leden van de jongelingengilden. In het aannemen van de stok en het natmaken wordt een verband gezien met de vruchtbaarheidsrituelen.

Sinds 1900 was het gebruik overgenomen door de schooljeugd. Het feest werd alleen door leerlingen van de openbare school gevierd. De schrijver en folklorist H.T. Buiscool (1881-1956) vermeldt dat toen in Gees een gereformeerde school kwam, de leerlingen van deze

school niet meededen. Het feitelijke balslaan verdween en maakte plaats voor het volgende: de kinderen van de openbare school begaven zich tegen twaalf uur in de middag naar het huis van een sinds de laatste 'Sunt-Pieter' getrouwd echtpaar. Zij zongen voor hen het bekende lied en als het versje uit was, strooide het echtpaar centen en snoep en grabbelden de kinderen om het leven. Tijdens het grabbelen werd er ook wel water naar de kinderen gegooid: een herinnering aan de gildedoop. De Podagrissen vermelden in hun boek, *Drenthe in vlugtige en losse omtrekken geschetst door drie podagrissen* uit de 19e eeuw, dat 'het balslaan met Sunte Peter' ook in Erm (gemeente Sleen) in gebruik was, maar dit is minder bekend geworden. Het Sint-Pieterfeest wordt in Gees niet meer gehouden; in Oosterhesselen nog wel.

De lagere school in Oosterhesselen viert het nog indien er geen corona is en er pasgetrouwde stellen te vinden zijn.

Sint-Pieter is ook een lotsdag, een dag die aan een bepaalde heilige is gewijd en aan wie de volksweerkunde een grote betekenis voor het weer toekent. Men is ervan overtuigd dat het weer van die dag de komende week, maand, seizoen zal bepalen. Vriest het de nacht vóór deze feestdag, dan duurt de kou veertig dagen; is het zacht weer, dan vriest het niet in mei.

Kievitseieren zoeken

Ook in Drenthe kondigt het vinden van het eerste kievitseï het voorjaar aan. Elk jaar weer wordt door natuurliefhebbers en vrijwilligers van de weidevogelbescherming gezocht naar dat eerste kievitseï. Het is niet alleen folklore, maar het zoeken naar kievitseieren heeft ook een functie. Met de vondst van het eerste kievitseï begint namelijk officieel het weidevogelseizoen in Drenthe. Zo'n 300 vrijwillige weidevogelbeschermers gaan het veld in om kuikens van de tureluur, de kievit, de grutto, de scholekster en de wulp een goede start te geven. De vrijwilligers brengen bij honderden boeren de nesten in kaart en nemen beschermingsmaatregelen. De datum waarop de eerste kievitseieren worden gevonden geeft ook een goed inzicht in hoe de vogel goed heeft kunnen inspelen op de klimaatverandering en zijn biologische klok heeft vervroegd. Door de hogere temperaturen komt het groeiseizoen eerder op gang en gaat de boer ook vroeger maaien. Daarmee zou de kans groter worden dat er kuikens in de maaimachine terecht komen en dat roofdieren de kuikens vinden. Door eerder te gaan broeden, wordt dat voorkomen en de kieviten vinden alsnog voldoende voedsel en dekking in de weilanden.

Kievitseierenzoekers in de jaren dertig van de vorige eeuw in de Peizermade.

Vrijwillig weidevogelbeschermers Harrie van der Weide (71) vond begin maart 2021 het eerste Drentse kievitseï op de stoppelakker in Deutlanden, een gebied vlak bij Erm en Nieuw-Amsterdam, dat bekendstaat als een van de betere kievitpercelen. Het was niet de eerste keer dat Harrie van der Weide het eerste kievitseï van Drenthe vond. Ook in 2015 was hij de eerste, toen vond hij het ei in het Odoornerveld bij Emmen.

In de gemeente Noordenveld heeft tachtiger Johan Baard uit Roden meer dan dertig keer het eerste kievitseï gevonden. Hij maakt zich al jaren zorgen over de weidevogelstand. In *De Krant* van 29 maart 2016 luidt hij de noodklok: "Over een aantal jaren moeten we naar de nieuwe dierentuin in Emmen om een grutto of kievit te zien. Een zorgelijke ontwikkeling."

Op woensdag 10 maart 2021 vond de destijds 37-jarige Bertjaap Darwinkel uit Roden het eerste kievitseï in de provincie Groningen. Hij vond het nest in Leegkerk in de gemeente Groningen, op het land van melkveehouder Dirk Klooster. Ook hij is een ervaren eierzoeker, want ook in 2019 was de Drent de vinder van het eerste ei in Groningen. In 2017 was hij de vinder van zowel het eerste kievitseï in Groningen als het eerste ei in Dren-

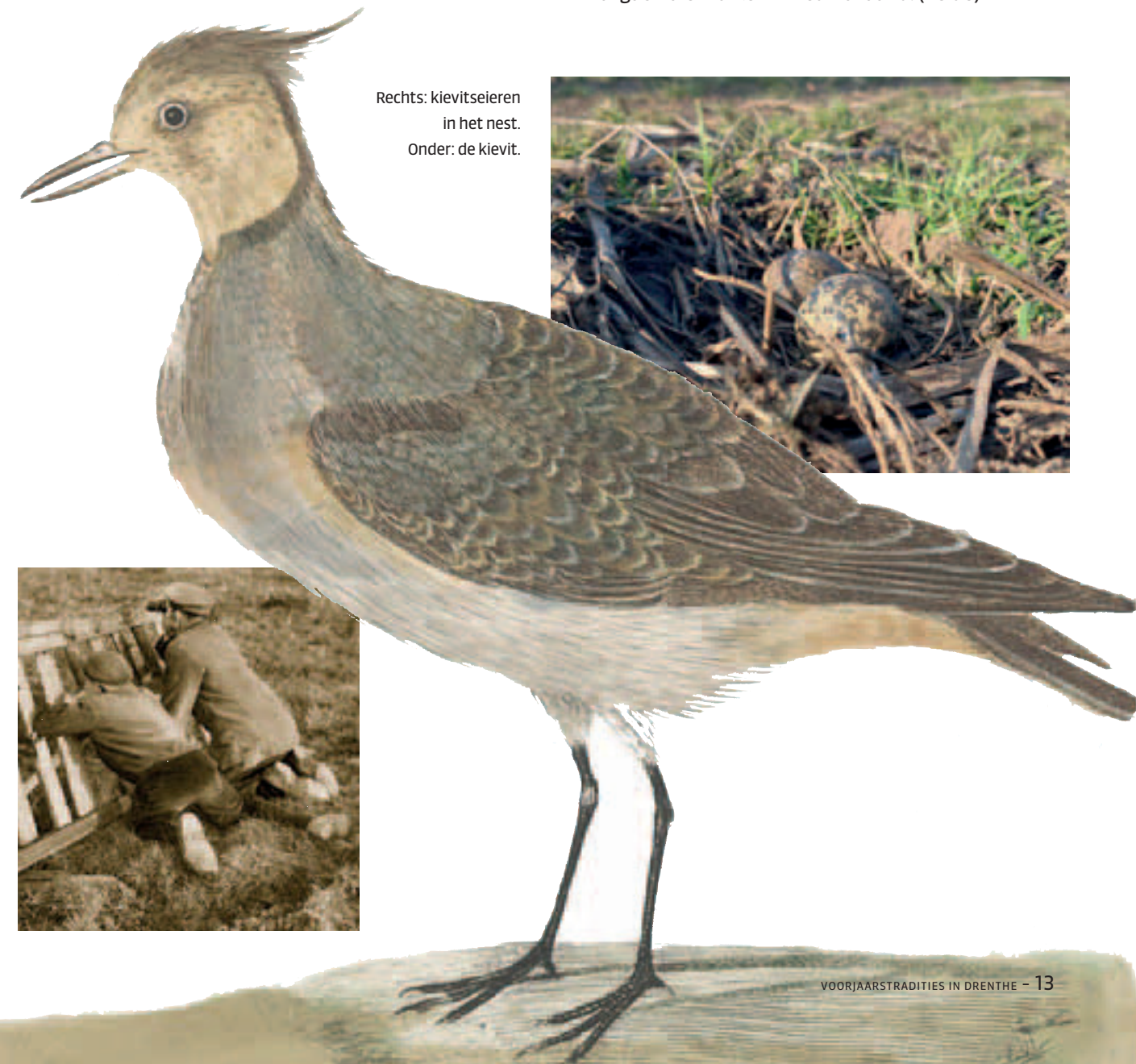
the. Om de drieslag compleet te maken zou hij in de komende jaren ook eens in Friesland het eerste kievitseï moeten vinden, want de vinder van het eerste kievitseï in Friesland wordt met alle egerds ontvangen op het provinciehuis in Leeuwarden. Hij (of zij) krijgt de oude beloning van een persoonlijke oorkonde, vijftien euro en *de Sulveren Ljip*, een in zilver gedreven beeldje van een span kieviten. De vinder in Drenthe moet zich tevreden stellen met de eer, een stukje in de krant en een bosje bloemen.

Op 13 maart 2022 werd in een weiland tussen Sleen en Oosterhesselen door Jan Pier Cleveringa (73) het eerste kievitseï in Drenthe gevonden. Eigenlijk moeten we schrijven 'eieren', want hij vond er namelijk twee.

In Drenthe wordt al eeuwenlang naar kievitseieren gezocht, maar in Friesland dateert het oudste document waarin sprake is van regelgeving omtrent kievitseieren zoeken al uit 1542.

In het *Woordenboek van de Drentse Dialecten* komt men voor het Nederlandse woord kievit het Drentse *kieft* en *kiewiet* tegen:

- Alle vogels leggen het eie in meie, maor niet de kiewiet en de griet. (Smilde)
- Een kiewiet legt ain gespikkeld ai. (Norg)
- Wij gaot hen kiefteneier zuken. (Emmen)
- As ie kiewietseier zeuken wilt, dan moej het laand ieder keer schrao overstikken. (Hijken)
- Hie giet hen eier zuken. (Sleen)
- Oous pap geeit mörgen met mij eier zeuken in het veld. (Eext)
- Wai gaon aier zuiken in het wailaand. (Eelde)

Rechts: kievitseieren in het nest.
Onder: de kievit.

Maart, april, mei

'Maart roert zijn staart', 'April doet wat hij wil' en 'In mei leggen alle vogels een ei, behalve de koekoek en de griet, die leggen in de meimaand niet.'

De maand mei is bij uitstek de maand waarin vogels eieren leggen en broeden. Vandaar het spreekwoord. De griet is beter bekend als de grutto, de koning(in) van de weidevogels, die zijn eieren grotendeels in april legt. De koekoek legt zoals bekend zijn eieren bij andere vogelsoorten in het nest.

Mei wordt ook wel bloemaand of Mariamaand genoemd.

De Romeinen vierden diverse voorjaarsfeesten. Begin mei hadden ze het meerdaagse bloesemfeest, de Floralia geheten. Op de eerste dag van mei vierden ze het feest van de aardgodin Bona Dea (de Goede Godin), die later met de Griekse godin Maia werd geïdentificeerd. Zij was de oudste en mooiste van de Pleiaden de zeven dochters van Atlas en Pleione. Het Griekse woord *maia* betekende oorspronkelijk moeder en later vroedvrouw.

De Romeinen vereerden deze Griekse moedergodin omdat zij de dingen van de natuur zou laten groeien. Zij noemden de meimaand Maius (in het Latijn) naar haar.

De maand maart is in het Drents *meert*, of in het zuidoosten van Drenthe *mèert* en, vreemd genoeg, alleen in de voormalige gemeente Oosterhesselen *maart*.

- Een dreuge meert is geld weerd. (Stieltjeskanaal)
- Paosen in de meert is het hiele jaor verkeerd. (Kerkenveld)
- Op 21 mèert geet de zonne op en onder te zesse. (Diever)
- Wij hebt half mèert nog een dikke naowinter had. (Sleen)
- Kalftied is in maart. (Oosterhesselen)

Rechts: Een grutto in de weide.
Onder: Schilderij (1885) van kunstenaar Elihu Vedder met een afbeelding (Griekse mythologie) van de zeven dochters van Atlas en Pleione; de Pleiades genoemd.

April is ook in het Drents *april*, al komt *pril* ook voor.

- Op 1 april stuurt men de gekken, waar men wil. (Sleen)
- April zoel en nat vult schuur en vat. (Vries)
- 'n Dreuge meert en 'n nat april is naor de boer zien wil. (Ruinerwold)
- Het is pril. (Roswinkel)

De maand mei wordt in het grootste deel van Drenthe ook *mei* genoemd. In het noorden van Drenthe, in plaatsen als Roden, Eelde en Zuidlaren, zegt men *maai*. In het zuidwesten van Drenthe zegt men *meie*.

- As in mei de liesterkrallen bluit, gaow der hoepen of fluities van maken. (Coevorden)
- 1 maai was de dag, dat ze het vei inscheren gungen. (Roderwolde)
- In meie worde de iekenschelle van de jonge stammegies eklöpt, edreugd en dan in de iekmeule emalen. (Havelte)

De koekoek.

De grote schoonmaak

Nog niet zo lang geleden begon men zes weken voor Pasen ijverig aan de grote schoonmaak of voorjaars-schoonmaak. Alles moest op z'n kop: meubels, kleren, bedden, dekens en allerlei spullen moesten naar buiten om te luchten.

Dekens en kleden gingen over het houten wasrek, waar vervolgens met de mattenklopper alle stof eruit werd geslagen. De muren en het plafond moesten worden gewit, de plavuizen gedweild en de stoep voor het huis werd geboend. Op deze manier werden volgens een negentiende-eeuwse theorie alle winterdemonen verdreven en kon men met Pasen het nieuwe lenteseizoen met een schone lei beginnen.

In het voorjaar werd ook het stro in de bedstee ververst. De man des huizes sneed daarvoor elk jaar stro. Zwartsel, 'black varnish', werd gebruikt om de varkensstallen weer op te poetsen. Ook de koestal werd aangepakt met witkalk en de onderste rand (zo'n 50 tot 60 centimeter) werd geverfd met koolteer dat verdund werd met carbolineum.

De kachel werd schoongemaakt, ingevet en op zolder gezet. Pas bij de Zuidlaardermarkt (in oktober) kwam die weer tevoorschijn. In Odoorn werd de kachel met de Oringermarkt in mei uit de keuken gehaald en met de Oringermarkt in september werd hij weer teruggeplaatst.

In het najaar, voor Sint-Maarten of Allerheiligen, werd er ook op grote schaal schoongemaakt.

In haar roman *Een kleine wereld: terug naar het dorp van mijn ouders* (2006) schetst Marga Kool het plattelandsleven in de jaren vijftig van de vorige eeuw. Over de voorjaars-schoonmaak schreef zij:
"Al vroeg in het voorjaar begon de schoonmaak. De gesprekken van de vrouwen gingen nergens anders meer over. Hoever ze al waren gevorderd, wat ze gisteren

gedaan hadden, wat ze vandaag gingen doen. Hoe vuil het geweest was en hoe zwaar, wat ze allemaal niet tegengekomen waren! Bij buurvrouw Zegering ging de winterkachel, die aan een lange kachelpijp voor het fornuis had gestaan, weer naar de schuur. Overal hingen dekens en gordijnen te luchten aan wasrekken en waslijnen voor het huis, daarna hingen de kleren uit te waaien boven het gras dat wit was van sneeuwkllokjes of paars van krokusjes. De ramen waren kaal en doods, de vrouwen nerveus en prikkelbaar."¹

Voor Pasen werd niet alleen het huis onder handen genomen, ook het uiterlijk van de mensen kreeg aandacht. Iedereen moest er op zijn paasbest uitzien. Boeren kochten een nieuw pak en veel dames staken zich helemaal in het nieuw.

Ook in Drenthe wordt in het voorjaar het huis schoongemaakt. In het Drents wordt dat in het *Woordenboek van de Drentse Dialecten* kortweg *schonen* genoemd.

- *Ik heb het heel huus op de kop staon. Ie mut niet op de rommel letten, want ik bin an het schonen.* (Hollandscheveld)
- *Bie veurjaarsdag gaon wie aan het schonen.* (Emmer-Erfscheidenveen)
- *Mit het schonen zetten de vrouwlu de tilber aaid boeten.* (Borger)
- *Deur tiedgebrek mus het schonen achterwege blieden.* (Exloo)

Naast *schonen* wordt ook *hoesschonen* gebruikt:

- In de meitied bint de vrouwlu an het hoesschonen. (Oosterhesselen)
- Bij de burenen hadden ze een hoop rommel op zolder, maor bij het hoesschonen hebt ze der flink reinen maank holden. (Rolde)

¹ Een kleine wereld, 153-154.

*Laot meert maor
haolen en april maor
straolen en as mei van
beide doet, wordt het hiel
wal goed.*

Odoorn